

**BAŞ REDAKTORDAN
ОТ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА
FROM THE EDITOR-IN-CHIEF**

UOT 37.01

Akif Nurağa oğlu Abbasov

*Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun elmi katibi,
pedaqogika elmləri doktoru, professor, Əməkdar müəllim*

<https://orcid.org/0000-0002-9210-7141>

E-mail: a.abbasov@arti.edu.az

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(2\).7-10](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(2).7-10)

SƏMƏD VURĞUNUN ƏSƏRLƏRİ ŞAĞİRDLƏRİN TƏRBIYƏ EDİLMƏ VASİTƏSİ KİMİ

Akif Nuragha Abbasov

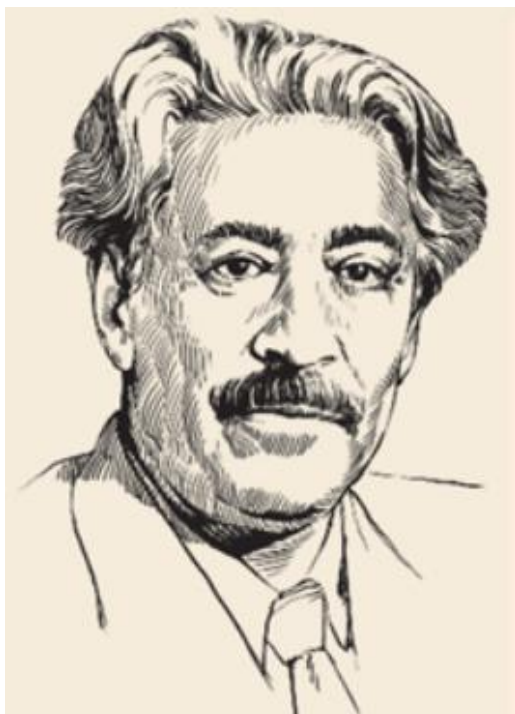
*scientific secretary of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan
doctor of pedagogical sciences, professor, Honored teacher*

SAMAD VURGUN'S CREATIVITY AS A MEANS OF PUPILS' UPBRINGING

Акиф Нурага оглы Аббасов

*ученый секретарь Института Образования Азербайджанской Республики,
доктор педагогических наук, профессор, заслуженный учитель*

ТВОРЧЕСТВО САМАДА ВУРГУНА КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ

Xülasə. Səməd Vurğun 1906-cı ildə Qazaxda anadan olmuş, 1956-cı ildə Bakı şəhərində vəfat etmişdir. O, Azərbaycanın görkəmli şairidir. Xalqımız onunla fəxr edir. Bakıda Rus Dram Teatrı şairin adını daşıyır. Bakıda Səməd Vurğunun heykəli ucaldılmışdır. Şairin oğullarının hər ikisi – həm Yusif Səmədoğlu, həm də Vaqif Səmədoğlu Xalq yazıçıları idilər.

Açar sözlər: *Səməd Vurğun yaradıcılığı, poemalar, dramlar, şeirlər, Xalq şairi*

Abstract. Samad Vurghun was born in 1906 in Gazakh and died in 1956 in Baku. He is an outstanding poet of Azerbaijan. Our people are proud of him. The Russian Drama Theater in Baku bears his name. A monument to Samad Vurghun has been erected in Baku. Both of the poet's sons - Yusif Samadoghlu and Vagif Samadoghlu, were People's Writer.

Keywords: Samad Vurghun's works, poems, dramas, poetry, People's poet

Аннотация. Самад Вургун родился в 1906 году в Газахе и умер в 1956 году в Баку. Он – выдающийся поэт Азербайджана. Наш народ гордится им. Русский драматический театр в Баку носит имя поэта. В Баку установлен памятник Самаду Вургуну. Оба сына поэта – Юсиф Самадоглу и Вагиф Самадоглу – были Народными писателями.

Ключевые слова: творчество Самада Вургуна, стихи, драмы, поэзия, Народный поэт

Hər dəfə Bakıda Səməd Vurğun bağından keçəndə şairin heykəli önündə dayanır, onu ehtiramla yad edirik.

Səməd Vurğun zəngin yaradıcılığa malik dünya şöhrətli sənətkar, müasir poeziyamızın korifeyidir. O, “Vaqif”, “Xanlar”, “Fərhad və Şirin”, “İnsan”, “İki sevgi”, “Şairin həyatı” dramlarının; “Aygün”, “Zəncinin arzuları”, “Talışan”, “Zamanın bayraqdarı”, “Komsomol”, “Aslan qalası”, “Bakının dastanı”, “Ölüm kürsüsü”, “Acı xatirələr”, “Bulaq əfsanəsi”, “Hürmüz və Əhrimən”, “Xumar”, “Dağ havası”, “Muradxan”, “Aydın əfsanəsi”, “Fənar”, “Bəsti”, “Qız qayası”, “Ölən məhəbbət”, “Üsyan”, “Lökbatan”, “Şairin ölümü”, “Kənd şəhəri”, “Aprel”, “Şairin andı”, “Dar ağacı”, “26-lar”, “Yazla qışın deyişməsi” poemalarının müəllifidir.

Şairin qələmindən çıxan “Azərbaycan”, “Ana”, “Anamın dərdi”, “Göy göl”, “Şair, nə tez qocaldın”, “Yadıma düşdü”, “Dağlar”, “Yada sal məni”, “Ceyran”, “Dan ulduzu”, “Şuşa”, “Dilcan dərəsi”, “Ala gözlər”, “Dinlə məni gözəl bahar” və s. onlarla şeir kamilliyi və əzəməti ilə diqqət mərkəzinə gəlir.

“Komsomol” poeması əsasında Yusif Səmədoğlunun ssenarisi əsasında “Yeddi oğul istərəm”; “Aygün” poeması əsasında – “Aygün” bədii filmləri çəkilməmişdir. Hər iki filmə məzmununa, qayəsinə, yüksək sənətkarlıqla verilmiş quruluşuna və aktyorların yüksək səviyyəli ifasına görə sevilə-sevilə tamaşa edilir.

1960-cı ildə ekranlaşdırılmış “Aygün” bədii filmində (quruluşçu rejissor və ssenari müəllifi Kamil Rüstəmbəyov) Nəcibə Məlikova – Aygün, Həsənağa Salayev – Əmirxan; 1970-ci ildə çəkilməmiş “Yeddi oğul istərəm” bədii filmində (quruluşçu rejissor Tofiq Tağızadə) Həsən Məmmədov – Bəxtiyar, Həsən Turabov – Gəray bəy, İsmayıl Osmanlı – Kələntər, Ənvər Həsənov – Cəlal, Elçin Məmmədov – Mirpaşa,

Şahmar Ələkbərov – Qəzənfər, Əbdül Mahmudov – Qasım, Zemfira İsmayılova – Humay rollarını canlandırmışlar.

Səməd Vurğunun həyatı və fəaliyyəti, istər çoxsaylı şeirləri, istər dramları, istərsə də poemaları son dərəcə tərbiyələndirici, təhsilləndirici və inkişafətdirici funksiyalara malikdir. Ailələrdə valideynlər, uşaq bağçalarında tərbiyəçilər, ümumtəhsil məktəblərində, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində müəllimlər, pedaqoji kollektivlərin digər üzvləri (kitabxanaçılar, ictimai təşkilatların nümayəndələri və b.) həmin imkanlardan faydalanaraq təhsilalanlarda mənəvi keyfiyyətlərin daha dərinlən və möhkəm təşəkkülünə, daha inkişaf etdirilməsinə nail ola bilərlər.

Şair öz əsərlərində çoxsaylı mövzulara müraciət etmişdir. Azərbaycanın dilbər guşəsi Şuşa haqqında yazdığı şeirdə şəhərin gözəlliyi, özəlliyi vəsf edilir:

*Qoynuna girməyə qalmışdır bir az,
Könül fərhlənib eylədi pərvaz;
Ölməyib görədim seyrini hər yaz,
Səndə vardır başqa lətafət, Şuşa!
Dağlarından qopar havalı yellər,
Ah, o sərin yellər, səfəli yellər;
Dağıdıb huşumu divanə eylər,
Vüsalın hər kəsə səadət, Şuşa!
Xırdaca-xırdaca yağışın yağar,
Çən-çisək içindən günəşin doğar (1, s.26).*

Səməd “Şuşanın özgə lətafətə” malik olduğunu görüb ona vurulur, hər yaz onun qoynunda olmaq istəyir. Şuşada “sərin, səfəli yellər” əsir, Ara-sıra narın yağışlar yağır”.

Bu şeir çox-çox əvvəllər yazılıb, bəlkə də bir əsrə yaxın bir zamanda. O zamanlar Şuşa bəxtəvər idi, azad idi, özünün səfəli günlərini yaşayırdı. Mənbələrdə göstərildiyi kimi, bu şəhərin özülünü Qarabağ hökmdarı Pənahalı xan 1752-ci ildə qoyulub. İlk zamanlar şəhər həm də

“Pənahabad” da adlandırılırdı. Şəhər 8 may 1992-ci ildə havadarlarının dəstəyi ilə erməni-faşist işğalçıları tərəfindən tutuldu. İşğal zamanı 195 nəfər Şuşa vətəndaşı öldürülmüş, yaralanmış 165 nəfərdən 150 nəfəri əlil olmuş, 552 uşaq ata-anasız qalmış, 20 mindən çox insan öz şəhərini tərk edərək məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüşdür.

Bütün bunlardan dahi şair xəbərsiz qalmışdı. Səməd Vurğunun sevimli Şuşası haradaca 30 il əsirlikdə qaldı. Lakin bu əsirliyin müvəqqəti olduğuna bizə bəlli idi. Azərbaycanın ürəyi olan Şuşasız qala bilməzdik. Möhtərəm Prezidentimiz, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin başçılığı ilə rəşadətli Ordumuz erməni faşist işğalçıları üzərində arixi qələbə qazanaraq Şuşamızı işğaldan azad etdi.

Şagirdlərlə söhbət zamanı onlar belə qənaətə gəlmişlər. Məktəblilər və tələbələrlə aparılmış tərbiyə işləri Azərbaycanımızın hər qarış torpağına böyük sevgi hissi tərbiyələndirməlidir.

Şair “Aygün” poemasını 1951-ci ildə qələmə almışdır. Poema yeni ailə qurmuş gəncələrin qarşılıqlı münasibətinə, sevgi və taleyinə həsr olunub. Əsas qəhrəman Aygündür. Səməd Vurğun Aygünün timsalında azərbaycanlı qadının idealını ümumiləşdirməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur. Poemada Azərbaycan qadınlarının ağır taleyindən söz açılır. Onların öz qüvvələri hesabına, bir çox məhrumiyyətlərə sinə gərərək çətinliklərə necə aradan qaldırdıqları, ailə şərəfini necə qoruduqları, övlada ana məhəbbəti, içilmiş anda sədaqət kimi ulvi hisslər təsvir edilir.

Səməd Vurğuna görə, bizim qadınlar istehsalata, mədəniyyətə fəal şəkildə qoşulsalar da, bütün bunlar onların milli əxlaqi simasında dəyişikliklərə səbəb olmayacaqdır. Aygün elə bu tipli bir qadındır. O, ərinə və ailəsinə, evdə normal psixoloji və mənəvi iqlimin yaranmasını nəzərə alaraq, özünün sənətini, bəstəkarlıq təhsilini yarımçıq qoyur. Əri Əmirxan aqronom olduğundan, rayonlardan birinə təyinat aldığından onunla bərabər kəndə gəlir.

Bu iki gənc bir-birini dərin məhəbbətlə, bir-birləri üçün yarandıqlarını anlayaraq sevmiş, ailə qurmuşlar. Aygünün sevincinə şərik olaq:

*Aygün hələ soyunmamış toy paltarını,
Hələ şaddır, bəxtiyardır dünyalar qədər;
Salamlayıb gözəl ömrün xoş baharını
Günəş ilə bir oyanır evdə hər səhər* (2, s. 333).

Əmirxan bir kişilik, mərdlik, sadiqlik nümunəsidir:

*Qartal gözlü Əmirxanın baxışlarında
Bir kişilik, bir də vüqar oxuyur gəlin.
Onun geniş sinəsində, sıx qaşlarında
Deyirlər ki, gözü varmış neçə gözəlin* (2, s. 333).

Lakin ailənin başı üzərində küləklər əsir, Əmirxan içkiyə qurşanır, Aygünün istəkləri, gözləntiləri ilə maraqlanmır.

Bir-birinə can deyən, bir-birini sevən ər-arvad (“Əmirxan da, Əmirxan da çox sevir onu, Bir-birinə hey can deyib, can eşidirlər”) ayrılırlar.

Günah Əmirxanda olur. Bakıya qayıdan Aygün qızını tək böyütmək məcburiyyətində qalır. Aygün bəstəkarlıq üzrə təhsil almaqda davam edir, bəstəkar kimi məşhurlaşır. O eyni zamanda sevgisinə də sadiq qalır. Əmirxandan ayrılma da, axıradək özünün ilk məhəbbətinə sadiq olur, başqa şəxslərə, yəni ona elçi düşənlərə könül vermir. Müğənni Elyarın məhəbbət hisslərini qiymətləndirsə də, onun sevgini qəbul etmir. Diqqət yetirək:

*Yalnız sənətimlə yaşayıram mən,
Bir də ki, gözümün işığı Ülkər...
Niyə gizlədim ki... bəzən qəlbimdən
İsti bir nəfəs də keçir müxtəsər.
Fəqət sevməyirəm mən heç bir kəsi,
Xəyalım bir yerdə qərar tutmayır.
Üzümə dəydikcə övlad nəfəsi
Ürəyim ilk eşqi heç unutmayır.*

Əmirxan öz səhvini başa düşür. Anlayır ki, Aygünsüz, qızı Ülkərsiz həyat ona yalnız cəhənnəm əzabı ola bilər. Odur ki, günahını yumaq qərarına gəlir.

*Əmirxan Aygünü yad edib bəzən,
İş vaxtı, boş vaxtı xəyala getdi.
- Özü qurtarmamış mənə ölümədən
Niyə tez qayıtdı, niyə tez getdi?..* (s. 419)

Əmirxan ailəsinə qayıdır. Aygün onu qəbul edir.

“Muğan” poemasında zəhmətə bağlılıq, əməklə, çalışqanlıqla boz çöllərə can vermək (“Muğanın ciyəri su istəyir, su! Susuz dodaq kimi çatlayır torpaq. Bahardır! Bahardır, yerin arzusu, O, insan əlilə şəfa tapacaq!, s. 274), xarıqələr yaratmaq kimi ulvi arzu və istəklərdən danışılır. Şair demişkən, təbiət Muğanda insanları “ilhama çağırır”. Qurub-yaratmaq hər bir şəxsin amalına çevrilib. Sarvanla Manya yarışirlər.

Dos. E.R. Hüseynova yazır: “Şagirdlərin tərbiyə olunması vətəndaşlıq mövqeyini bərqə-

rar etməklə onlarda cəmiyyətin həyatında fəal iştirak etmə tələbatı yaratmaqdır. Vətəndaşlıq mövqeyinin səmərəli formalaşdırılması üçün yuxarı sinif şagirdlərində vətəndaşlıq məsuliyyətinin, Vətən qarşısında müqəddəs borcun tərbiyə olunmasını tələb edir” (3, s. 45).

Səməd Vurğunun əsərləri, o cümlədən “Aygün” poeması bu mənada şagirdlərdə fəal vətəndaşlıq mövqeyinin təşəkkül tapıb formalaşmasına çox kömək göstərir.

Vaxtilə insanlar “Bir vətən eşqilə Mildə, Muğanda, Min bir oba qurub, qışlaq salıblar, Günəşlər yurdunu zülmət boğanda, At sürüb, ox atıb, qılnc çalıblar, Bir vətən eşqilə ərlər, ərənlər, Muğan çöllərində çadırlar qurublar”, s. 275).

“Muğan” poemasının 11-ci nəğməsi “Mingəçevir qəhrəmanları” adlanır (2, s. 299). Mingəçevirdə “Car çəkir, çarxların çaxnaşığı səsi, Car çəkir qışqırır nəhəng motorlar. Qızır baltaların polad pəncəsi, İldırım, ildırım vurur Bozdağı, O daşlı, qumsallı, gilli torpağı, (2, s. 299).

Bu nəhəng tikinti meydanında Sarvanla Manya yarışirlar. Sarvan qələbə qazanır. Manya hunu səmimi qəbul edir. Təntənəli mərasimdəki çıxışında deyir.

*Yarışdıq Sarvan ilə mən.
Sizin yanınızda şərt bağladığ biz;
Boyun qaçırmaq öz vətənimizdən,
İşdə yorulmadı ürəklərimiz.
Sarvan tez əritdi yıxdığı dağı,
Çünki ildırımış əli, ayağı...*

Mən də çox əlləşdim, çarpışdım, ancaq

Bu poema təhsilçilərdə əməksevərliyin tərbiyə olunması baxımından faydalıdır.

Səməd Vurğun sakini olduğu ölkənin uğurlarından, insanların xoş güzəranından sevinir, Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərindən, ölməmiş maddi və mənəvi sərvətlərinin möhtəşəmliyindən, flora və faunamızın zənginliklərindən sevinir, vəcdə gəlir, həyatda hamının sevinc, fərəh içərisində yaşamasını arzulayır, eyni zamanda sıxıntı keçirən, kasıbçılıq çəkənlərin halına da yanır. "Acı xatirələr" poemasında olduğu kimi:

Ədəbiyyat

1. Səməd Vurğun. Seçilmiş əsərləri. Beş cildə. I cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 264 s.
2. Səməd Vurğun. Seçilmiş əsərləri. Beş cildə. III cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 424 s. (s. 333-422).
3. Hüseynova, E.R. Şagirdlərdə fəal vətəndaşlıq mövqeyinin formalaşdırılması təhsil müəssisəsinin mühüm vəzifəsi kimi // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, 2023, № 6, s. 44-47

*Qurban bayramıydı, gülürdü dağlar,
Qonşumuz xınalı bir erkək kəsdi.
O bayram günündə anamı ağlar
Görəndə, üstümdən bir çovğun əsdi.
Şair ananın iztirablarını belə təsvir edir.*

Atanın halını isə aşağıdakı kimi:

*Atam oturmuşdu qapımızda tək,
Ömrünün ixtiyar və düşkün çağı,
Zoğal müştüyünü tüstüləndərək;
Yenə tökülmüşdü qaş-qabağı.
Şair maraqlanır, sual verir:
Nəydi düşündürən o yazıqları?
Evdə nə ocaq var, nə isti qazan...
Hamıya "gülməzd" ömrün rüzgarı
Deyin yanılmanın tarixi yazan!
Bir tərəfdə bayram, bir tərəfdə yas!..
Böylə keçinmişdir dilsiz əsrlər,
Şairim, könülün duyduğunu yaz!*

Nəhayət, şair varlı qonşu oğlanla ilə öz durumunu təsvir edir:

*O gün qonşumuzun oğlu başına
Qoymuşdu bir qara, buxara papaq;
Qüruru sığmazdı uşaq yaşına.
Yanımdan keçirdi tərs-tərs baxaraq.
Mənsə sallamışdım yerə burnumu
Baxıb köynəyimin yamaqlığına,*

Təhsilçilərlə iş zamanı onlarda Səməd Vurğun yaradıcılığına rəğbət, məhəbbət hisslərinin formalaşdırılmalıdır. Şairin əsərləri ilə tanışlıq öz-özlüyündə onlarda vətənpərvərlik, xeyirxahlıq, əməksevərlik, humanizm, vicdanlılıq, milli və şəxsi ləyaqət və şərəf hissləri, yaxşılıq, alicənablıq və s. doğuracaqdır.

Problemə aktuallığı. Səməd Vurğunun 120 illik yubileyinin qeyd olunduğu ərəfədə elə bir mövzuya müraciət olunması aktuallığı ilə seçilir.

Problemə yeniliyi. Məqalədə Xalq şairi Səməd Vurğunun əsərlərindəki təbii fikirlərdən faydalanmaqla şagirdlərin və tələbələrin mənəvi keyfiyyətlərinin daha da inkişaf etdirilməsi bir məqsəd kimi qarşıda dayanıb.

Problemə praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı ola bilər.

Redaksiyaya daxil olub: 20.02.2026